

Boekholtstraat 22

Doesburg

Introductie

Objectgegevens:

Adres: Boekholtstraat 22

Postcode: 6981 CW, Doesburg

XY coördinaten: 206.450, 447.616

Status: Gemeentelijk monument

Onderzoek: Bouwhistorische verkenning met waardestelling

Functie: kantoor/winkel mosterdmuseum

Bouwjaar: 1615

Architect: onbekend

Aanleiding

Op dit moment maakt de eigenaar van het gemeentelijke monument aan de Boekholtstraat 22 te Doesburg plannen voor een verbouwing met als doel de verduurzaming van het pand en het uitvoeren van achterstallig onderhoud. Vanwege de gemeentelijke monumentenstatus van het pand is aan ARCX de opdracht gegeven om een bouwhistorische verkenning met waardestelling uit te voeren. Het bouwhistorisch onderzoek geeft inzicht in de hoofdlijnen van de bouwgeschiedenis, de bewaard gebleven historische structuur en de aanwezige cultuurhistorische waarden. Aan de hand van de resultaten kan bepaald worden waar ruimte is voor nieuwe ontwikkelingen en welke cultuurhistorische waarden bij toekomstige veranderingen in het geding kunnen zijn.

Plan van onderzoek

Het onderzoek heeft plaatsgevonden conform de Richtlijnen Bouwhistorisch onderzoek van april 2009. Het onderzoek was opgebouwd uit een aantal onderdelen. Allereerst zijn de relevante en beschikbare gegevens uit de literatuur en archieven geraadpleegd. In de verschillende digitale beeldbanken zijn historische afbeeldingen en (kadastrale) kaarten verzameld.

Vervolgens is het gebouw op locatie onderzocht, waarbij op grond van de vormgeving van het exterieur, de afwerking van het interieur en de zichtbare bouwsporen, de belangrijkste veranderingen en verbouwingen gedocumenteerd zijn. Het gebouw is bezocht op donderdag 2 maart 2023. Er is geen destructief onderzoek uitgevoerd.

Digitale rapportage

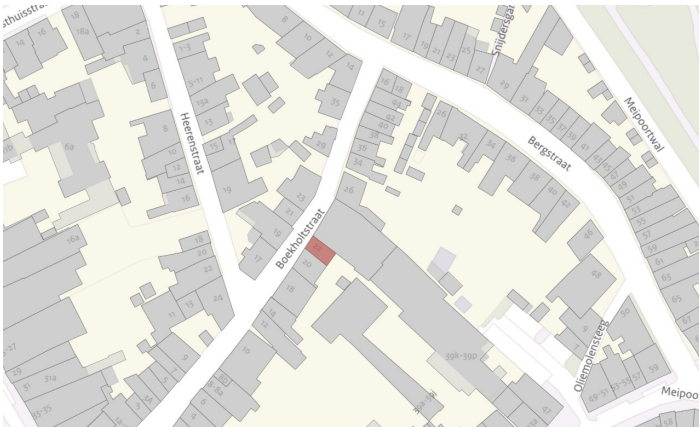
De onderzoeksresultaten zijn vastgelegd en aangeleverd via de website TIJDBEELD. Op www.tijdbeeld.com zijn alle gegevens chronologisch geordend en digitaal gepresenteerd in opeenvolgende vensters in de tijdlijn en voorzien van een waardering. De directe link naar de rapportage is: www.tijdbeeld.com/project/boekholtstraat-22?token=ZVBORPT1

De rapportage blijft voor onbepaalde tijd via de website ontsloten. Hoewel via de website (downloads) een PDF-versie van het rapport gegenereerd kan worden, is dit hoofdzakelijk bedoeld als archieffunctie. Tekst en afbeeldingen zijn optimaal te bekijken via bovenstaande link.

Afbeelding 1 van 2

Overzicht van de Boekholtstraat met rechts de huisnummers 20-22.

Afbeelding 2 van 2

Situering van het onderzochte huis op de huidige kadastrale ondergrond. (BAG viewer, Kadaster)

Situering

De Boekholtstraat bevindt zich op de grens van de oudste middeleeuwse stadskern van Doesburg. Boekholtstraat 22 is onderdeel van een huis dat opgedeeld is in twee woningen. Het onderzochte huis vormt het linker huis van dit rijtje. De geschakelde woningen zijn samengevoegd onder een dwars geplaatst zadeldak.

Beschrijving

Het pand is gebouwd op een rechthoekige plattegrond en telt één bouwlaag; naast een begane grond bevat het pand een kelder, een insteekverdieping aan de achterzijde en een zolder. De bakstenen voorgevel is twee vensterassen breed en bevat links een voordeur en rechts daarvan een schuifvenster. Onder de dakgoot is centraal een zolderluik geplaatst. De gevel is voorzien van muurankers die een jaartal vormen; AO 1615. De gevel wordt afgesloten met een goot op klossen.

De linkerzijgevel heeft de vorm van een tuitgevel met vlechtingen waarvan de top boven het platte dak van de linker belending uitsteekt.

De achtergevel is net zoals de voorgevel twee vensterassen breed, maar bevat een extra vensterlaag waar zich de insteekverdieping bevindt. Onderaan de gevel is er een kelderlicht aangebracht, afgesloten met een rollaag. Een opgeklampte delendeur bevindt zich links in de achtergevel, met hiernaast een venster met een roedeverdeling. Rechts van het venster is een verdiepte nis aanwezig. Op de verdieping bevinden zich twee vierkante schuifvensters. Boven die vierkante vensters is een rij met Y-vormige gevelankers aanwezig. De balkkoppen zijn afgedekt met keramische tegels.

De kelder beslaat de gehele breedte van het pand en is voorzien van een tongewelf. De indeling op de begane grond bestaat uit een hoge ruimte aan de voorzijde en aan de achterzijde - onder de insteek - een laag vertrek. In de scheidingsmuur tussen voorhuis en binnenhaard bevindt zich een dubbel rookkanaal. Op de zolder is de kapconstructie volledig in het zicht, deze is opgebouwd uit een gestapeld dekbalkgebint met flieringbalken die de daksporen dragen. Het gebint is genummerd met een gehakt telmerk V.

Voor actuele tekeningen van het huis wordt verwezen naar de opmetingstekeningen door Hurenkamp Architecten en Adviseurs, projectnr 23007 die ook via de knop 'Downloads' te raadplegen zijn.

Afbeelding 1 van 4

De achtergevel ter hoogte van de begane grond.

Afbeelding 2 van 4

Overzicht van de voorgevel.

Afbeelding 3 van 4

Voorgevel van Boekholtstraat 20, 22, en 24.

Afbeelding 4 van 4

Foto van de achtergevel.

Tijlijn

Historische- en stedenbouwkundige ontwikkeling van Doesburg tot 1300.

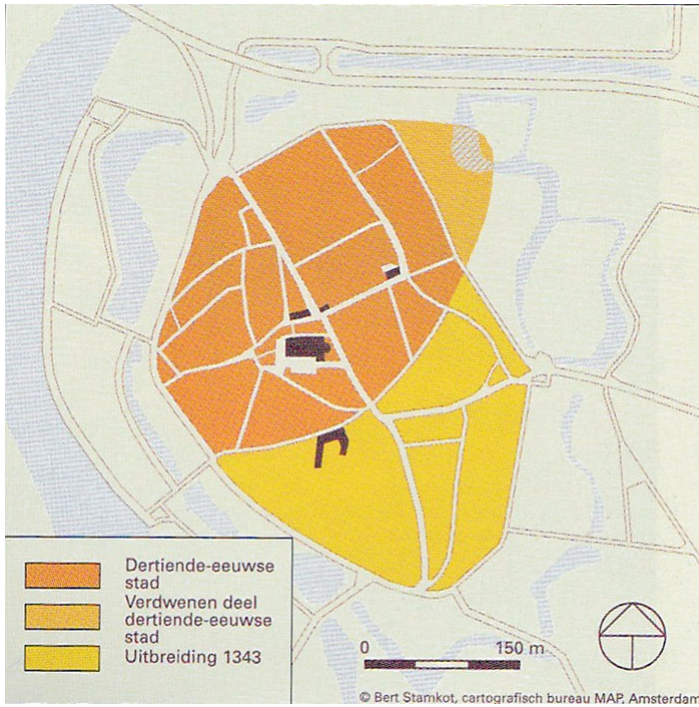
Over het ontstaan van de stad Doesburg is nog veel onbekend, al voor 1300 was er sprake van een aantal ontwikkelingen. *Lees meer...*

Over de vroegste geschiedenis van Doesburg is, zeker in vergelijking tot andere IJsselsteden als Zutphen en Deventer, weinig bekend. Verspreide vondsten van scherven aardewerk tonen aan dat er in de directe omgeving tussen de achtste en twaalfde eeuw mensen gewoond hebben. Bij archeologisch onderzoek in de binnenstad zijn echter vrijwel geen sporen van bewoning gevonden van voor de dertiende eeuw.

Toch moet Doesburg al voor de stadsrechtverlening van 1237 wat voorgesteld hebben. De nederzetting had namelijk de beschikking over een eigen parochiekerk en bezat marktrechten. Een eerste twijfelachtige schriftelijke vermelding van Doesburg dateert uit de late negende eeuw en betreft een mogelijk vervalste kopie uit de elfde eeuw. Ook in 1083 duikt de nederzetting in de bronnen op als villa 'Diusburg'. In de actuele literatuur gaat men er vanuit dat de oudste kern van Doesburg buiten het huidige stadshart gelegen moet hebben. De vooralsnog meest steekhoudende hypothese is dat de nederzetting als (ringwal)burg op het hoogste punt van de binnenstad rond de Nieuwstraat is ontstaan. Deze locatie was ook zeer geschikt als men bedenkt dat dit tevens een strategische plek was waar twee rivieren samenkwamen. Tot de zestiende eeuw mondde de Oude IJssel namelijk aan de oostzijde van de stad uit in de IJssel. ^[1]

Footnotes

1. [^] Vromen, J., 'Meipoorstraat 39-41 in Doesburg, bouwhistorische verkenning met waardestelling', gepubliceerd door ARCX op <http://www.tijdbeeld.com> op 23-06-2018.

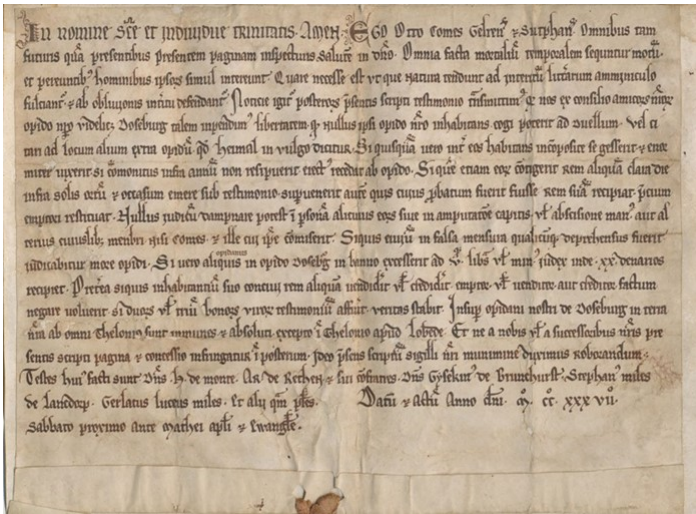
Stadsontwikkeling van Doesburg in de middeleeuwen.

Stadsrechten

Doesburg ontving op 19 september 1237 stadsrechten van Otto II van Gelre en Zutphen. De burgers kregen hierbij het recht om verdedigingswerken op te trekken, bestaande uit een omwalling met poorten en een gracht. Archeologische vondsten uit deze periode zijn in Doesburg veelvuldig aangetroffen. Deze bewoningslaag ligt echter 'koud' op de pre-stedelijke en natuurlijke ondergrond. Dit wijst op een abrupte en snelle groei van de stad. Doesburg groeide in de late middeleeuwen in relatief korte tijd uit tot een stad met een regionale marktfunctie. Haar inwoners profiteerden van de handelsstromen over land en water. De stad lag niet alleen op de landroute van Münster naar Arnhem en Amersfoort, zeewaardige koggeschepen passeerden Doesburg via de IJssel en zorgden voor een levendige handel in overslag van goederen van en naar het achterland. Het hoogtepunt van de bloeiperiode lag in de vijftiende eeuw, waarin Doesburg (in 1447) tevens toetrad tot de Hanze.^[1]

Footnotes

1. ^ Vromen, J., 'Meipoorstraat 39-41 in Doesburg, bouwhistorische verkenning met waardestelling', gepubliceerd door ARCX op <http://www.tijdbeeld.com> op 23-06-2018.

Oorkonde met de stadsrechten van Doeburg, 1237. (Streekarchief de Liemers en Doeburg. Inventaris Doeburg 750 jaar stad 1237-1987, doos III, nr. 24)

Bebouwing aan de Boekholtstraat 1350-1615.

In de periode 1350-1615 werd de Boekholtstraat onderdeel van de middeleeuwse stad. Er was zelfs al sprake van stenen bebouwing. *Lees meer...*

Stadsrand

De begrenzing van de dertiende-eeuwse stad liep aan de zuidzijde langs de gebogen Kloosterstraat en Boekholtstraat. Een aantal jaar geleden is bij een opgraving in de kelder van het Arsenaal, het voormalige convent *Maria opten aelden grave*, een deel van de stadsgracht uit de dertiende eeuw aangetroffen. De Boekholtstraat vormde in principe de grens van de oudste stadskern, waardoor het goed kan zijn dat het onderzochte pand op de plek van de dertiende-eeuwse omwalling staat, of zelfs in de gedempte gracht. Nadat de stad in zuidelijke richting uitbreidde, kwam de Boekholtstraat binnen de stadsmuren te liggen.

Stenen huis

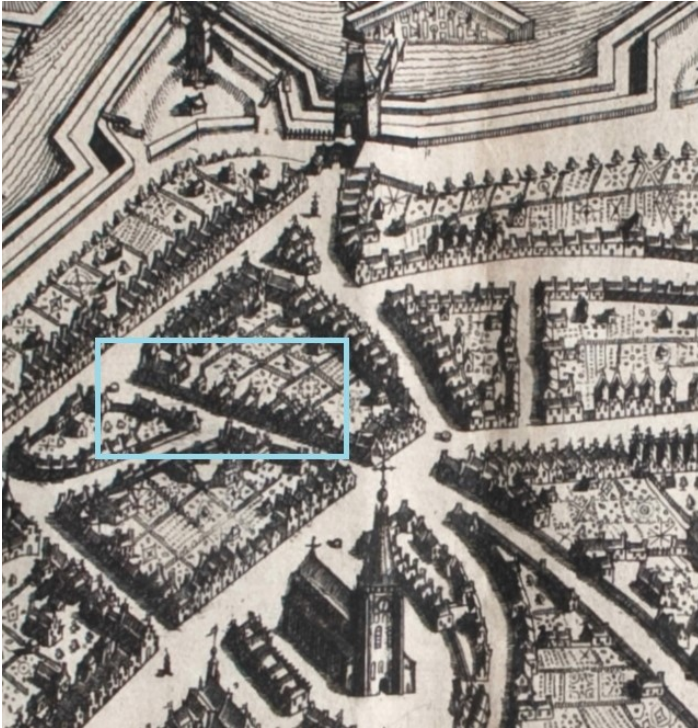
De bebouwing aan de Boekholtstraat is op een kaart uit 1654 weergegeven. Op deze kaart is nog geen sprake van een volledig gesloten gevelwand, maar zijn losse huizen getekend. De bebouwing richting de Kerkstraat is wel dichter weergegeven dan richting de Bergstraat. Huizen in de middeleeuwse steden bestonden vaak grotendeels uit houtbouw, maar in de veertiende eeuw begonnen veel stadsbesturen met het aanmoedigen van verstening van woonhuizen. Stenen scheidingsmuren in combinatie met dakpannen moesten samen met strenge bouwvoorschriften voorkomen dat een kleine brand uit zou groeien tot een stedelijke vuurzee.

In Doesburg verliep de verstening langzamer dan in andere steden. Toch bestaat de linker bouwmuur van Boekholtstraat 22 uit een restant van een veertiende-eeuwse zijmuur van een nu verdwenen huis. Van de ontleisterde muur is het onderste deel met zogenaamde kloostermoppen opgetrokken. Deze muur maakte waarschijnlijk deel uit van een gemeenschappelijke scheidingsmuur van een veertiende-eeuwse voorganger van het huis.

Afbeelding 1 van 2

Foto van het veertiende-eeuwse muurdeel dat nog zichtbaar is.

Afbeelding 2 van 2

Uitsnede van een kaart van Slichtenhorst, *Gelderse Geschiedenissen*, uit 1654. In blauw is de Boekholtstraat omkaderd. (Liemersverleden.nl)

Nieuwbouw in 1615.

In 1615 wordt Boekholtstraat 22 gebouwd als onderdeel van een groter huis. *Lees meer...*

Onder-een-kapwoningen

Ook in Zwolle en Zutphen werden bij eerder bouwhistorisch onderzoek vergelijkbare twee- en drie-onder-een-kapwoningen aangetroffen en gedocumenteerd. In Zwolle gaat het om de dubbele woning aan de Thorbeckegracht 22-25 uit het begin van de zeventiende eeuw en in Zutphen om drie geschakelde huizen aan de Spitaalstraat.

Deze huizen met daarin opgenomen twee of drie woningen staan met hun nok parallel aan de straat en tellen boven een begane grond een zolder. De drie-onder-een-kapwoning aan de Spitaalstraat 65 tot en met 69 te Zutphen komt typologisch vrijwel overeen met Boekholtstraat 20-22: een dwarshuis van één bouwlaag en een zolder waarin meerdere woningen naast elkaar zijn ondergebracht. Ook het huis aan de Spitaalstraat in Zutphen dateert uit de vroege zeventiende eeuw. Net zoals in de Boekholtstraat kon ook hier een scheidingsmuur waargenomen worden die uitgevoerd was als vakwerkwand opgevuld met baksteenmetselwerk.^[1]

Footnotes

1. ^ ARCX, *Spitaalstraat 65-67-69 in Zutphen, bouwhistorische verkenning, arcx-rapport 0769, 28 december 2009.*

Voorgevel van Boekholtstraat 20-22.

Architectuur en hoofdvorm

De nieuwbouw van 1615 werd gebouwd op een lange rechthoekige plattegrond, met de nok parallel aan de straat. Van dit zeventiende-eeuwse huis is een groot deel van het casco bewaard gebleven: de voorgevel, de achtergevel, linker zijgevel, de vloeren, de kelder en een deel van de oorspronkelijke kapconstructie.

De voorgevel van het pand bestond van oudsher uit vijf vensterassen, waarvan twee nu onderdeel zijn van Boekholtstraat 22. Bouwsporen in de gevel van nummer 20 tonen de contouren van een voormalig bakstenen kruiskozijn, gemetselde ontlastingsbogen en dichtgezette vensters. Het is onduidelijk of het huis in 1615 al uit twee of drie woningen bestond, helaas is dat ook niet af te lezen aan de bouwsporen. Omdat het metselwerk van de voorgevel zonder naden over de hele gevelbreedte van nummer 20 en 22 doorloopt, is er geen twijfel dat beide delen tegelijk gebouwd werden.

De top van de linker tuitgevel steekt boven het platte dak van de linker belending uit en werd opgetrokken uit handvorm bakstenen in kruisverband, met langs de dakrand vlechtingen. In de gevel zijn twee vensters aangebracht, die op een gegeven moment dichtgemetseld zijn. Ook de toepassing van klezoren in de hoekoplossing van het metselwerk passen goed bij een bouwcampagne omstreeks 1615.

De achtergevel werd ingedeeld met twee vensterassen en kreeg twee lagen vensters. De extra vensterlaag, die aan de voorzijde ontbreekt, werd aangebracht vanwege de insteekverdieping in het achterhuis. Onderaan de gevel is een kelderlicht te zien dat afgesloten is met een rollaag. De achterdeur bevindt zich links in de gevel, met rechts daarvan een venster en naast het venster een dichtgemetselde nis, die nog deels gepleisterd is. De gevel heeft tenslotte nog Y-vormige muurankers, balkkoppen die afgedekt zijn met roodgebakken tegels en het gehele dakvlak is gedekt met rode, oud-Hollandse pannen.

Afbeelding 1 van 4

Foto van de voorgevel van Boekholtstraat 22.

Afbeelding 2 van 4

Detailfoto van de bouwsporen in de gevel van Boekholtstraat 20, met links nummer 22.

Afbeelding 3 van 4

Achtergevel van Boekholtstraat 22.

Afbeelding 4 van 4

Foto van de linker geveltop van Boekholtstraat 22 vanaf de linker belending.

Constructie

De scheidingsmuur tussen nummer 20 en 22 bestaat uit een vakwerkwand opgebouwd uit eiken stijlen en regels met een bakstenen vulling. De hoge voorkamer wordt gescheiden van de achterkamer door een lichte tussenwand waarin een gekoppelde stookplaats is opgenomen.

De kelder is links achterin het voorhuis bereikbaar middels een gemetselde trap. De kelder wordt overwelfd door een tongewelf en in de achtergevel is een kelderlicht aangebracht.

De enkelvoudige zolderbalklaag, uitgevoerd in eiken, is in zowel het voorhuis als op de insteekverdieping in het zicht gelaten en is haaks op de straat geplaatst. De gesneden balkconsoles zijn met ojiefprofilering gedecoreerd. Aan de schoorsteenravelingen is te zien dat de rookkanalen later een keer veranderd werden.

De kapconstructie is opgebouwd uit een gestapeld dekbalkgebint, met eiken kromstijlen en een dekbalk van naaldhout. De flieringbalken vangen de sporenkap op. De combinatie van eikenhout en naaldhout is typerend voor het begin van de zeventiende eeuw. In deze periode vond de overgang plaats van het traditioneel toegepaste eikenhout naar uit Scandinavie en Baltische streken afkomstig naaldhout. Gebinten met een combinatie van eiken- en naaldhout, worden in deze overgangperiode vaker aangetroffen. Het gebint is met het telmerk V genummerd en het onderste gebint aan de straatzijde heeft op een gegeven moment brandschade opgelopen. Het bovenste gebint is in het verleden vervangen door een nieuwe, gemaakt van machinaal gezaagd naaldhout. De daksporen zijn rondhouten sparren die in de nok halfhouts zijn verbonden en ook voorzien zijn van haanhouten. Waarschijnlijk zijn als gevolg van de brandschade een aantal sporen vervangen. Een vierkant gemetseld rookkanaal bevindt zich in het midden van de ruimte en voert de rook via de nok naar buiten.

Afbeelding 1 van 8

Foto van de rechter scheidingswand, uitgevoerd in vakwerk.

Afbeelding 2 van 8

Foto van het gewelf nabij de ingang van de kelder.

Afbeelding 3 van 8

Foto van de keldervloer die afgewerkt is met op z'n plat verwerkte bakstenen en ceramische tegels.

Afbeelding 4 van 8

Foto van de enkelvoudige balklaag in het voorhuis met de schoorsteenraveling.

Afbeelding 5 van 8

Foto van de insteekverdieping waar de enkelvoudige zolderbalklaag zichtbaar is.

Afbeelding 6 van 8

Foto van de binnenhaard met de balklaag van de insteekvloer. Aan de vorm van de schoorsteenraveling is te zien dat het rookkanaal later verplaatst werd.

Afbeelding 7 van 8

Foto van een balkconsole behorend bij de zolderbalklaag met ojiefprofielering en een biljoen met een kapel langs de onderzijde.

Afbeelding 8 van 8

Overzicht van de kapconstructie aan de straatkant.

Indeling

Een groot deel van de indeling van het onderzochte huis uit 1615 is bewaard gebleven en bestaat uit een hoge voorruimte en een achterkamer met daarboven een insteekverdieping. De achterkamer is onderkelderd. Deze indeling is typerend voor woonhuizen uit de zeventiende eeuw. Deze hadden vaak uit een winkel of werkplaats aan de voorzijde en aan de achterzijde een woonvertrek met een stookplaats. Vaak werd het achterhuis voorzien van een insteekverdieping met daar onder een binnenhaard met slaapruijnte op de lage insteek. Bij meer welgestelde eigenaren telde het huis daar boven vaak nog een volwaardige verdieping met meerdere vertrekken. In eenvoudiger huizen was dat vaak niet het geval.

Foto van de steektrap, genomen vanuit het hoge voorhuis, die toegang tot de insteekverdieping geeft. Daaronder de trap naar de kelder en de deur naar de binnenhaard.

Aanpassingen in de negentiende eeuw.

In de negentiende eeuw blijft het huis bewoond en wordt het pand gemoderniseerd. *Lees meer...*

In de negentiende eeuw vonden er in het pand een aantal veranderingen plaats, die niet exact in de tijd te plaatsen zijn. Boekholtstraat 22 is rond 1832 op het kadastrale minuutplan ingetekend, onder perceelnummer C-264. Tegenwoordig heeft het perceel nog altijd hetzelfde nummer. Uit de kadastrale leggers blijkt dat het huis in de negentiende eeuw verschillende eigenaren gekend heeft, die afkomstig waren uit de burgerlijke middenklasse. Door de jaren heen woonden er een winkelier, een metselaar en een bierverkoper.

Afbeelding 1 van 2

Kadastrale minuutplan, 1832, Gemeente Doesburg, sectie C. (Beeldbank RCE)

Afbeelding 2 van 2

Foto van de Boekholtstraat in 1963, (G.J. Dukker, Beeldbank RCE)

Modernisering vensters

Van zowel de voor- als de achtergevel werden de vensters op enig moment vervangen door schuifvensters. De roedeverdeling van het venster in de voorgevel wijst er waarschijnlijk op dat deze verandering in de negentiende eeuw heeft plaatsgevonden. Zowel het formaat van het gehele venster als van de ruiten verschilt in de voor- en achtergevel. Daardoor is het zeker niet uitgesloten dat deze uit verschillende perioden dateren.

De eerste schuifvensters ontstaan rond 1660 in Frankrijk, waarna in Engeland rond 1670 het ophangstelsel met koorden met gewichten geïntroduceerd werd. Deze vensters werden in 1686 in Nederland geïntroduceerd als een 'Engels raam'. Vanaf de vroege achttiende eeuw werden schuifvensters voor een bredere doelgroep beschikbaar.

Afbeelding 1 van 5

Foto van de voorgevel van Boekholtstraat 22 met het negentiende-eeuwse schuifvenster. Rondom het kozijn is een lat aangebracht die er op wijst dat de gevel op enig moment gepleisterd geweest moet zijn.

Afbeelding 2 van 5

Foto van de achtergevel ter hoogte van de begane grond. Het kozijn van het venster werd later in het bestaande metselwerk gehakt en rondom aangewerkt.

Afbeelding 3 van 5

Ook de vensters op de insteekverdieping in de achtergevel werden in het bestaande gevelmetselwerk ingehakt.

Afbeelding 4 van 5

Detail van de kruising van de roeden van de schuifvensters op de insteekverdieping.

Afbeelding 5 van 5

Onderzijde van één van de schuifvensters op de insteekverdieping.

Herstel kapconstructie en schoorsteen

Van de kapconstructie werd op een gegeven moment het bovenste deel vervangen, door gebint van machinaal gezaagd hout. De kromstijl van het onderste gebint die zich aan de straatkant bevindt heeft brandschade. Er heeft dus een (schoorsteen)brand plaatsgevonden, waarbij het bovenste gebint verloren gegaan is. Een verdere aanwijzing voor een (schoorsteen)brand is dat het bovenste deel van het rookkanaal op een gegeven moment gerepareerd werd met een ander formaat baksteen dan het onderste deel.

Afbeelding 1 van 4

Gebint aan de straatkant met brandschade.

Afbeelding 2 van 4

Detailfoto van de brandschade aan het gebint.

Afbeelding 3 van 4

Foto van de brandschade aan korbeel en dekbalk.

Afbeelding 4 van 4

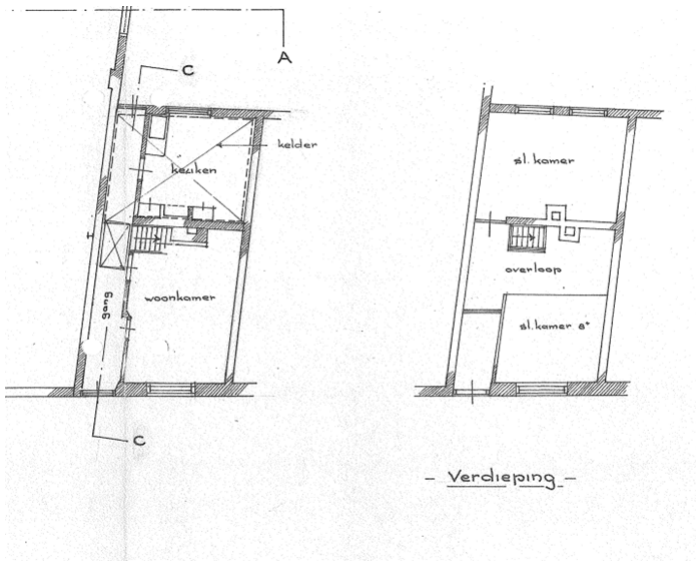
Foto van de schoorsteen, waarvan de top vervangen is.

Gewijzigde indeling

In 1974 vonden er in het onderzochte huis een verbouwing plaats. Van deze verbouwing bleef alleen de tekening van de bestaande toestand bewaard, de nieuwe situatie ontbreekt. Op die tekening is een gang van de voordeur naar de achterdeur weergegeven. In het midden van die gang, net voor de huidige scheidingsmuur van voorhuis en achterhuis, stond de trap naar boven. Op de verdieping bevond zich in het achterhuis een slaapkamer, ter plaatse van de huidige insteek. In het voorhuis had de tussenverdieping een overloop, met aan de voorzijde een slaapkamer. Van deze situatie getuigt alleen de aftekening van de gang in het muurwerk bij de achterdeur.

In de kelder werd een vrijstaande kolom gemetseld, mogelijk ter ondersteuning van de gangmuur.

Het valt niet vast te stellen of de gang die het voorhuis met het achtererf verbond uit de oorspronkelijke bouwfase afkomstig was, of later toegevoegd werd.

Plattegrond van de begane grond en de verdieping, op de tekening van de bestaande toestand in 1974.

Verbouw in 1974.

In 1974 vindt er een grote verandering plaats; het woonhuis wordt onderdeel van een museum. *Lees meer...*

Kleinschalige industrie

In 1974 werd Boekholtstraat 22 gekocht door Gerrit Kuperus, die samen met Arthur van Blokland de mosterdfabriek en het mosterdmuseum vestigde in Boekholtstraat 24 en het huis verbouwde tot onderdeel van het museum. Sindsdien is de Doesburgsche Mosterd- en Azijnfabriek hier gevestigd. In deze periode stonden in dit deel van de Boekholtstraat meerdere kleine fabriekjes en andere industriële panden. Op een luchtfoto uit 1940 is een groot aantal pakhuizen of loodsen te zien, achter de panden die aan de straat staan.

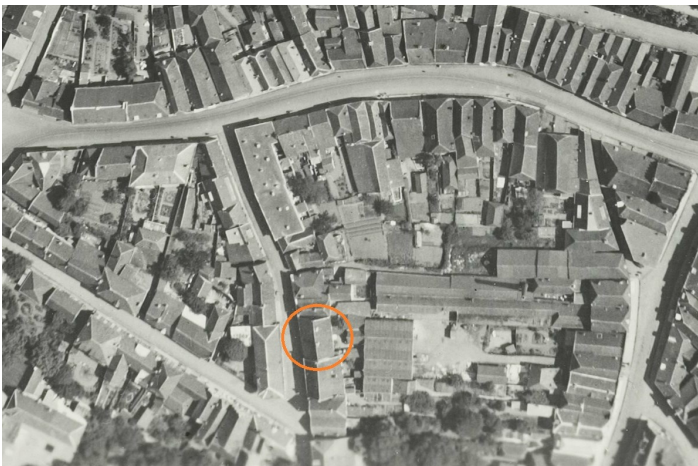
Afbeelding 1 van 3

Foto van de Boekholtstraat 20-22 in 1963. (RCE Beeldbank)

Afbeelding 2 van 3

Luchtfoto uit 1930-1940 met daarop de noordelijke stadsrand van Doesburg. (NIMHL Beeldbank)

Afbeelding 3 van 3

Detail van de luchtfoto uit 1940 met Boekholtstraat 20-22 omcirkeld. Daarachter zijn de vele loodsen en fabrieksgebouwen te zien.

Doesburgsche Mosterd- en Azijnfabriek

In het oudste Doesburgse patentregister uit 1806 staan drie mensen ingeschreven als mosterdfabrikier, twee van hen waren daarnaast ook kruidenier. Omstreeks 1850 waren er zes mosterdfabriekjes in Doesburg. In de tweede helft van de negentiende eeuw nam de concurrentie op de mosterdmarkt van buiten de stad toe. Uiteindelijk bleef slechts één mosterdfabriek in bedrijf die te herleiden is tot één van de in 1806 ingeschreven mosterdfabrikiers. Het betreft het bedrijf van Marinus Jansen, dat in 1900 overging naar Jan Burgers en gevestigd was in Kerkstraat nummer 8. Hier liet hij in 1902 een fabrieksgebouw bouwen, waarin een gasmotor de mosterdfabriek draaiende moest houden. Sindsdien werd het bedrijf gepresenteerd als de Doesburgsche Stoommosterdfabriek. In 1932 ging de zaak over op zijn zoon Johan Arnoldus Burgers, die daarnaast ook nog een slijterij had en azijn maakte en verkocht. In 1947 was de Doesburgsche Mosterdfabriek gevestigd aan Boekholtstraat 3 en Kerkstraat 8 en werd het bedrijf overgedragen aan groothandel Van der Laan in vruchtenwijnen en limonadesiropen. In 1948 verhuisde dit bedrijf naar Boekholtstraat 8. In 1967 verkocht Van der Laan de zaak aan de uit Ede afkomstige ambtenaar en ondernemer Gerrit Kuperus. Deze begon met het openen van de deuren voor geïnteresseerden. Dit verliep zo goed, dat hij in 1973 dertigduizend bezoekers over de vloer had. In 1975 verhuisde het bedrijf naar Boekholtstraat 22-26.

Kerkstraat 8 te Doesburg. Tussen 1877 en 1947 was de Doesburgsche Mosterd- en Azijnfabriek hier gevestigd.

Doorbraken

De verbouwing van 1974 had hoofdzakelijk betrekking op het verbinden van het huis met de fabriek en het veranderen van de bestaande indeling. Bij die verbouwing werd Boekholtstraat 24 verbonden met nummer 22. Boekholtstraat 24 is een fabrieksloods, die gebouwd werd in 1968 als werk- en montageplaats van het Doesburgse bedrijf Ubbink.

De linker bouwmuur werd op de begane grond doorbroken, zodat er een verbinding ontstond tussen de twee panden. De toegang tot de zolder werd destijds ook aangepast. Via de trap in Boekholtstraat 24 en via de zolder van datzelfde pand, kon voortaan middels een doorbraak in de linker bouwmuur de zolder van nummer 22 bereikt worden. Waarschijnlijk werd de scheidingsmuur op zolder tussen 22 en 20 in dezelfde tijd vervangen door kalkzandsteenblokken. Op de daksporen werden asbestcementplaten als dakbeschot aangebracht.

Afbeelding 1 van 3

Zolder van het museum (Boekholtstraat 24) die toegang biedt tot de zolder van nummer 22.

Afbeelding 2 van 3

Spant aan de kant van de achtertuin, met asbestcementplaten dakbeschot en de scheidingswand in kalkzandsteenblokken met nummer 20.

Afbeelding 3 van 3

De trap en de doorbraak uit 1974.

Indeling

In 1974 veranderde met name de indeling van het voorhuis. De tussenvloer in het voorhuis werd verwijderd en de gang die vanaf de voordeur naar het achterhuis liep, kwam te vervallen. Ter vervanging kwam er een nieuwe steektrap naar de insteekverdieping en plaatste men op de begane grond en verdiepingen nieuwe tussenpuien.

Afbeelding 1 van 2

De trap en de puien, onder en boven, die tijdens de verbouwing van 1974 zijn toegevoegd.

Afbeelding 2 van 2

Overzicht van de museumwinkel.

Waardering

Samenvatting van de bouwgeschiedenis

Boekholtstraat 22 is in zijn huidige vorm in 1615 ontstaan op een locatie aan de rand van de eerste middeleeuwse omwalling met bijbehorende gracht. Rond 1350 werd de stad uitgebreid, de omwallingen gesloopt en de gracht gedempt. Op deze locatie werd in de veertiende eeuw een huis gebouwd waarvan een muurrestant in de huidige bebouwing bewaard bleef. Het huidige pand, bestaande uit huisnummers 20 en 22 werd in 1615 gebouwd. In hoofdopzet veranderde daarna weinig aan het pand, de indeling van de voor- en de achtergevel werden gemoderniseerd en de interieurindeling werd aangepast. Het oorspronkelijke concept van een twee-onder-een-kapwoning uit het begin van de zeventiende eeuw bleef daardoor goed bewaard.

Waardering

Het gebouw is gewaardeerd aan de hand van deelwaardestellingen die vervolgens getoetst zijn aan de criteria gaafheid en zeldzaamheid. Daarnaast zijn de bouwfaserings- en de waardering visueel gepresenteerd op faserings- en waarderingsplattegronden.

Legenda faseringsplattegronden:

Roze: veertiende eeuw

Rood: 1615

Blauw: achttiende eeuw, mogelijk later.

Groen: negentiende eeuw

Geel: twintigste eeuw

Oranje: 1974

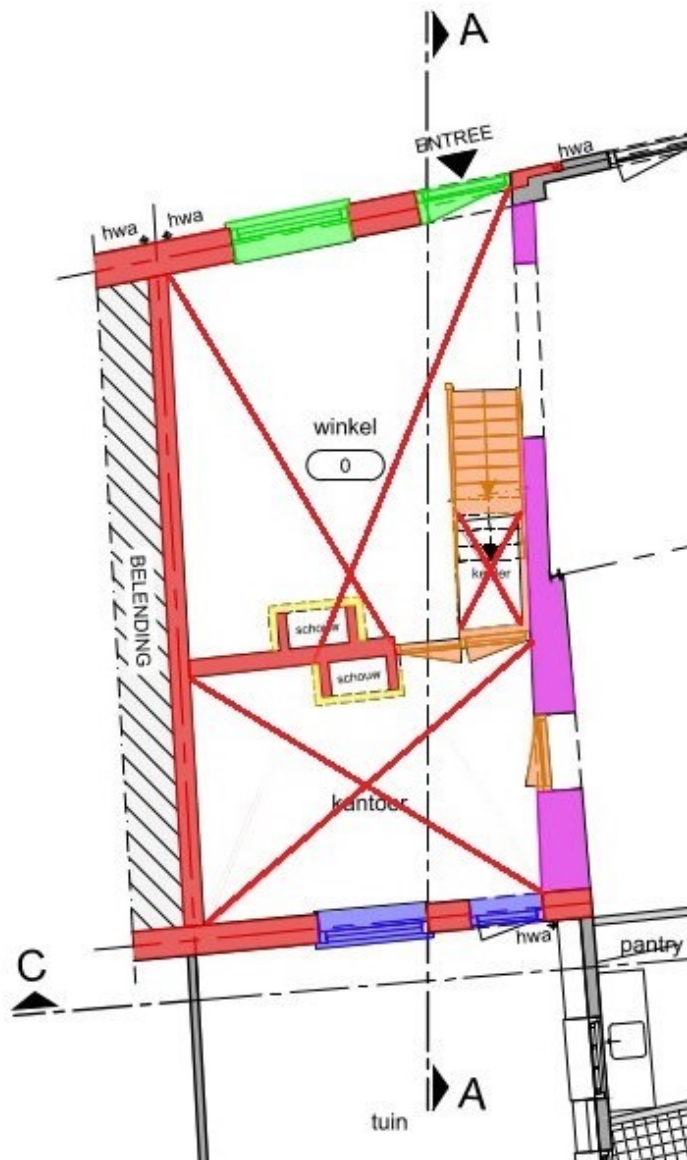
Legenda Waarderingsplattegronden:

Blauw: hoge monumentwaarden, van cruciaal belang voor de structuur en/of betekenis van het object.

Groen: Positieve monumentwaarden, van belang voor de structuur en/of betekenis van het object.

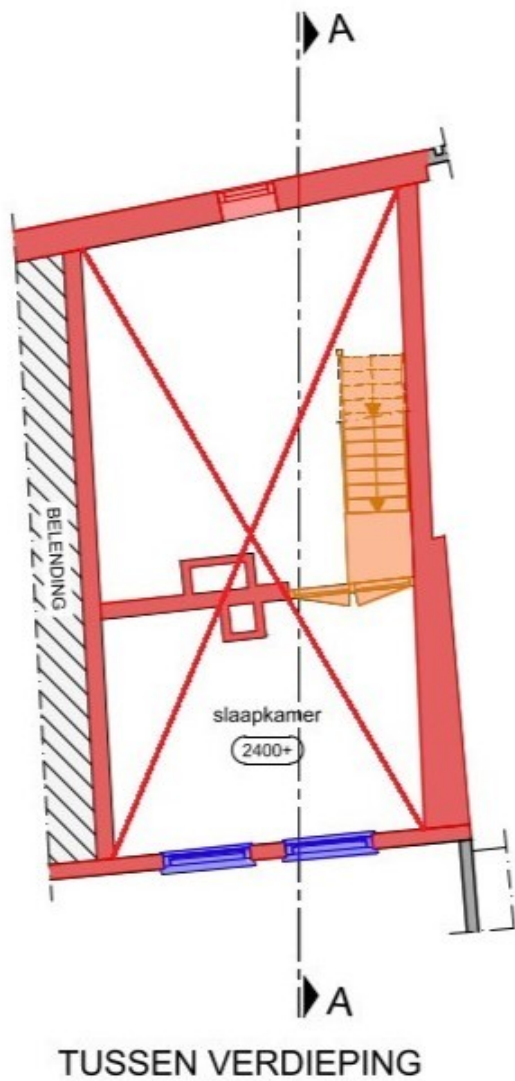
Geel: indifferente monumentwaarden, van relatief weinig belang voor de structuur en/of de betekenis van het object.

Het groene kruis op de plattegrond van de zolder geeft de daksporen weer. Aangezien de kelder niet is afgebeeld op de tekeningen, figureren de kruizen in het trapgat van de kelder, op zowel de waarderingsplattegrond, als op de faseringsstekeningen, als weergave van het tongewelf.

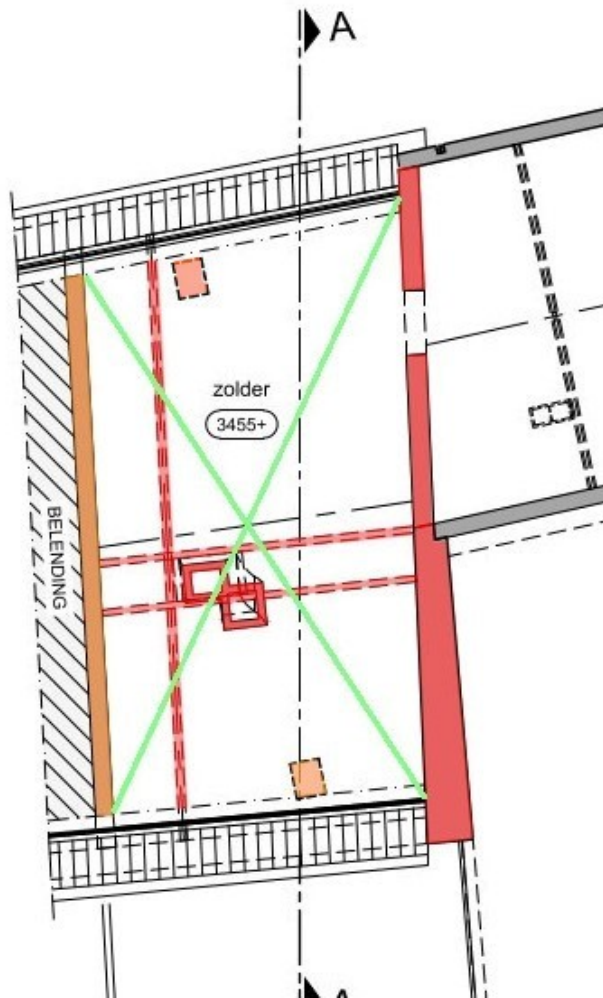
Afbeelding 1 van 4

Faseringstekening van de begane grond. Roze: veertiende eeuw. Rood: 1615. Blauw: achttiende eeuw, mogelijk later. Groen: negentiende eeuw. Geel: twintigste eeuw. Oranje: 1974

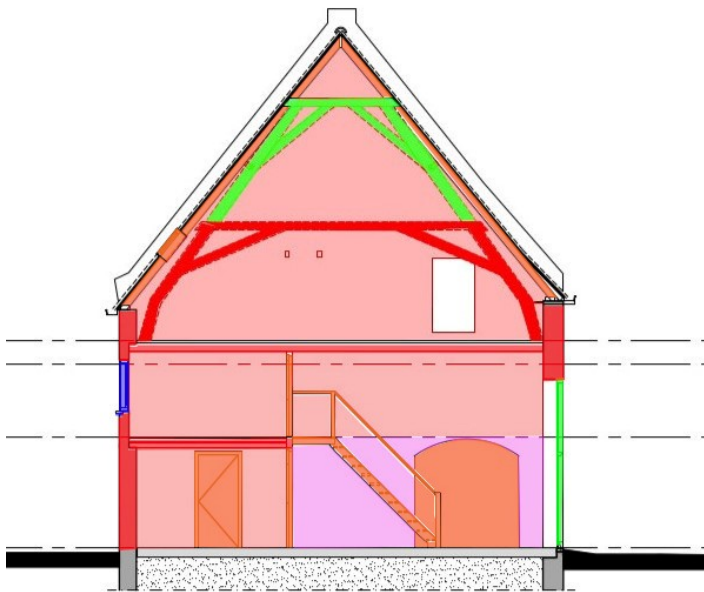
Afbeelding 2 van 4

Faseringstekening van de tussenverdieping. Roze: veertiende eeuw. Rood: 1615. Blauw: achttiende eeuw, mogelijk later. Groen: negentiende eeuw. Geel: twintigste eeuw. Oranje: 1974

Afbeelding 3 van 4

Faseringstekening van de zolder. Roze: veertiende eeuw. Rood: 1615. Blauw: achttiende eeuw, mogelijk later. Groen: negentiende eeuw. Geel: twintigste eeuw. Oranje: 1974

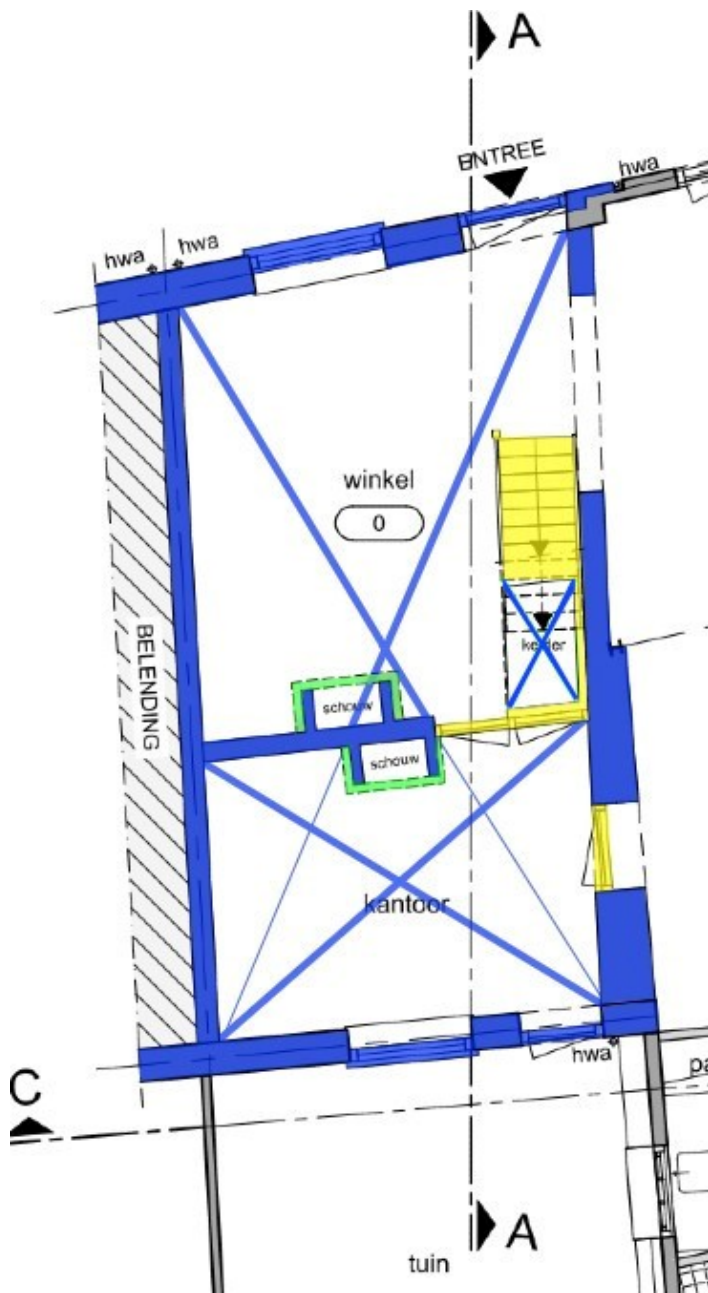
DOORSNEDE A-A

Afbeelding 4 van 4

Bouwfaseringschematische weergave op doorsnede van het huis. Onderdelen van de linker bouwmuur/topgevel zijn geprojecteerd op de doorsnede. Het is onduidelijk tot waar het veertiende-eeuwse muurdeel exact doorloopt, deze tekening is slechts een schematische weergave. Roze: veertiende eeuw. Rood: 1615. Blauw: achttiende eeuw, mogelijk later. Groen: negentiende eeuw. Geel: twintigste eeuw. Oranje: 1974

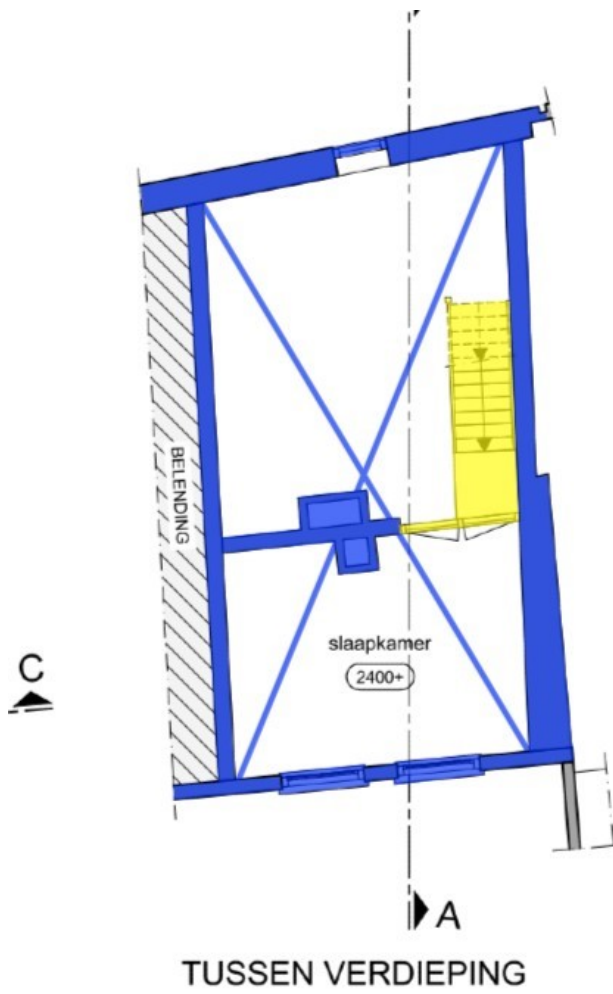
Algemene historische waarden en waarden vanuit de gebruikshistorie

- Het pand is van belang als een gaaf en zeldzaam voorbeeld van een dwarshuis met meerdere woningen onder een kap uit de zeventiende eeuw. Het pand is vergelijkbaar met de voorbeelden uit Zwolle en Zutphen.
- Het pand is verder van belang als een gaaf en zeldzaam voorbeeld van een goed bewaard woonhuis van de middenklasse uit de zeventiende eeuw. Het huis is representatief voor de zeventiende-eeuwse wooncultuur van de lagere middenklasse in een kleine provinciestad.

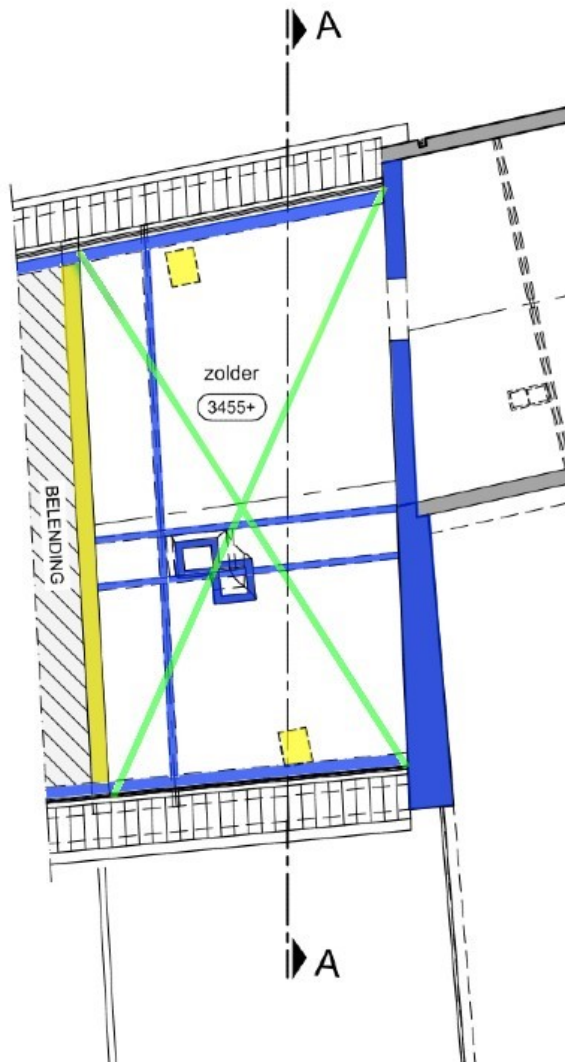
Afbeelding 1 van 3

Waarderingssteking van de begane grond. Blauw: hoge monumentwaarden. Groen: Positieve monumentwaarden. Geel: indifferente monumentwaarden.

Afbeelding 2 van 3

Waarderingstekening van de insteekverdieping. Blauw: hoge monumentwaarden. Groen: Positieve monumentwaarden. Geel: indifferente monumentwaarden.

Afbeelding 3 van 3

Waarderingstekening van de zolder. Blauw: hoge monumentwaarden. Groen: Positieve monumentwaarden. Geel: indifferente monumentwaarden.

Stedenbouwkundige waarden

- Als onderdeel van de dertiende-eeuwse omwalling is het pand niet langer te herkennen, maar het huis is van belang vanwege de bewaard gebleven muurdelen van een veertiende-eeuwse voorganger van het huis.
- De twee woningen onder een kap leveren vanwege hun vorm, schaal en situering een positieve bijdrage aan de ruimtelijke structuur en het stadsbeeld ter plaatse. Het open achterterrein is van historisch-stedenbouwkundige waarde als historische open ruimte die in recentere tijden ingevuld werd met kleinschalige ambachtelijke en industriële activiteiten.

Architectuurhistorische- en bouwhistorische waarden

- De grootste bouwhistorische waarden zijn gelegen in de gaaf bewaard gebleven onderdelen van het casco uit 1615, inclusief de laatmiddeleeuwse restanten in de linker bouwmuur. Het gaat hierbij om de voor- en achtergevel, de vakwerkwand die op de scheiding met nummer 20 staat, de enkelvoudige balklagen met de bijbehorende gedecoreerde balkconsoles, de kelder en de kapconstructie.
- Het huis is van belang vanwege de historische gelaagdheid en de afleesbare bouwgeschiedenis van het pand. De historische gelaagdheid komt tot uiting in de herkenbare modernisering van de oorspronkelijke bakstenen kruisvensters in de voor- en de achtergevel. in. Het huis is typologisch van belang als vroeg zeventiende-eeuws voorbeeld van een verdiepingloos dwarshuis met aan de achterzijde een insteek boven een binnenhaard en daar onder een overwelfde kelder.
- Voor wat betreft het interieur is met name de indeling, bestaande uit een hoge ruimte aan de voorzijde met aan de achterzijde een insteek verdieping, van belang. Het historische karakter van het interieur wordt versterkt door de bewaard gebleven balklagen en de in het zicht gelaten vakwerkwand.

Literatuur en bronnenlijst

Bloemink & Hemmes, 'Ontstaan en geschiedenis van het Noordereiland en de Thorbeckegracht'. Uit De Vries, D.J. en red., *OnZichtbaar Zwolle, Archeologie en bouwhistorie van de stad*. Spa Uitgevers Zwolle, 2015.

Boer, P., *Spitaalstraat 65-67-69 in Zutphen, bouwhistorische verkenning*. Doesburg, 28-12-2009. Rapport van bureau ARCX.

Burkom, Van & Red. *Leven in toen; vier eeuwen Nederlands interieur in beeld*. Uitgeverij Waanders, Zwolle. 2001.

Meischke, R. & Zantkuijl, H.J., *Huizen in Nederland, Utrecht, Noord-Brabant en de oostelijke provincies*. Uitgeverij Wbooks, Zwolle. 2010.

Meyer, G.M. & Van den Elzen, E.W.F., *De verstening van Deventer*. Groningen, 1982.

Petersen, Van, J.W., 'Doesburg, Mosterdstad', uit *Jaarboek Achterhoek en Liemers, nr.20 (1997)*, p.133-123.

Vromen, J., 'Meipoorstraat 39-41 in Doesburg, bouwhistorische verkenning met waardestelling', gepubliceerd door ARCX op <http://www.tijdbeeld.com> op 23-06-2018.

Colofon

Boekholtstraat 22 te Doesburg

Bouwhistorische verkenning met waardestelling
ARCX-rapport 1007

©ARCX monumentenzorg en cultuurhistorie, 7 april 2023.

Onderzoek

ARCX, monumentenzorg en cultuurhistorie
Bergstraat 41
6981DB Doesburg
www.arcx.nl
+31(0)313 650190

Opdrachtgever

Timon Houwers, Doesburgsche Mosterd- en Azijnfabriek

Veldwerk en archiefonderzoek

Peter Boer & Linde te Kronnie

Rapportage

Peter Boer
Linde te Kronnie

ARCX aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Downloads

Bijlagen

Klik hieronder op de titel van een PDF of afbeelding om deze te bekijken/downloaden.

- [23007-bs-001-situatie.pdf](#)
- [23007-bs-200-gevels.pdf](#)
- [23007-bs-300-doorsnedes.pdf](#)
- [23007-bs-100-plattegronden.pdf](#)